

HUMANI GENERIS

O NĚKTERÝCH FALEŠNÝCH NÁZORECH,
KTERÉ PODKOPÁVAJÍ ZÁKLADY
KATOLICKÉ NAUKY

HUMANI GENERIS

O NĚKTERÝCH FALEŠNÝCH NÁZORECH,
KTERÉ PODKOPÁVAJÍ ZÁKLADY
KATOLICKÉ NAUKY

Humani generis

Encyklika papeže Pia XII.

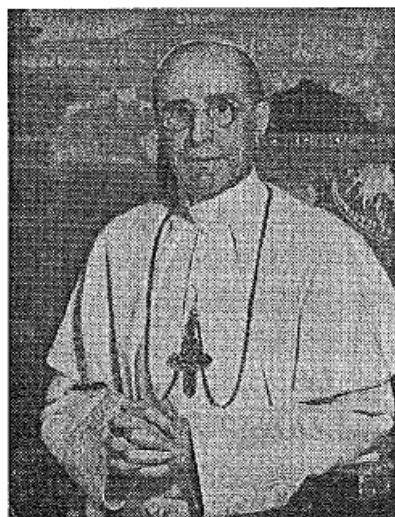
o některých falešných názorech,
které podkopávají základy
katolické nauky

z 12. srpna 1950

Pracovní překlad

Olomouc 2004

Všem ctihodným bratřím patriarchům, primasům,
arcibiskupům, biskupům a všem dalším místním ordinářům
žijícím v míru a ve společenství s Apoštolským stolcem
pozdrav a apoštolské požehnání!

1. Spory a omyly, jimiž se lidské pokolení ve věcech náboženských a mravních vzdaluje od pravdy, byly vždy všem poctivým lidem, zvláště pak věřícím a věrným synům Církve, pramenem a příčinou převelike bolesti, a to zvláště dnes, kdy na všech stranách vidíme útoky na samotné principy křesťanské kultury.

Není až tak překvapující, že se tyto spory a omyly vyskytují mimo Kristův ovčín. Přesto však, jednoduše řečeno, lidskému rozumu přísluší, aby přirozenými silami a světlem svého rozumu dosáhl pravého a jistého poznání jediného a osobního Boha, který svou prozřetelností udržuje a řídí svět, a podobně aby došel i poznání přirozených zákonů vtisknutých Stvořitelem do našich duší. Nicméně nechybí zde mnoho překážek, které brání člověku, aby mohl takto účinně a plodně využívat svých vrozených rozumových schopností. Pravdy o Bohu a o vztahu člověka a Boha jsou vzhledem ke smyslovému světu zcela přesahující. Mají-li se však v životě prakticky uskutečňovat a formovat ho, nelze toho dosáhnout bez obětavosti a sebezáporu. Lidský rozum při poznávání takových pravd překonává jak obtíže plynoucí ze smyslové představivosti, tak i ze špatných tužeb pramenících z dědičného hříchu. Tak se stává, že se lidé v takovýchto věcech rádi přiklánějí k tomu, co je mylné anebo alespoň nejisté, protože si vlastně ani sami nepřejí, aby to byla pravda.

Morální nutnost Božího zjevení

2. Proto se Boží zjevení nazývá (toliko) morálně nutným, protože tyto pravdy z oblasti náboženské a mravní nejenže nejsou samy sebou nepoznatelné, ale i za současného stavu věcí je mohou všichni lidé bez jakéhokoli omylu jasně a s jistotou poznat.¹

Věrohodnost katolické víry

3. Lidská mysl však může mít dokonce i potíže už při utváření jistého úsudku o věrohodnosti katolické víry, ačkoliv má k dispozici tolik

¹ Srov. Vatikánský koncil, dogmatická konstituce *O katolické víře*, kap. 2, *O Božím zjevení*: DS 3004–3007.

vnějších a podivuhodných Božích znamení, pomocí kterých, anebo i pouhým světlem přirozeného rozumu, si božský původ křesťanského náboženství může ověřit. Člověk však, ať už veden různými předsudky, anebo ponoukán vášněmi a zlou vůlí, může navzdory evidentním vnějším znamením, jimž je vystaven, ale i navzdory vyšším vnuknutím, která Bůh našim duším dává, je odmítnout a uzavřít se jim.

Evolucionismus jako zbraň k šíření dialektického materialismu

4. Každý, kdo se kolem sebe rozhlédne, snadno rozpozná hlavní směry, kterými zbloudilo nemálo učených mužů stojících mimo Kristův ovčín. Jsou totiž tací, kteří bez náležité rozvahy a rozlišování usilují o výklad původu všech věcí pomocí tzv. evolučního systému, který však nebyl ještě spolehlivě prokázán ani v oboru přírodních věd, a rovněž tak se opovážlivě obracejí k monistickým a panteistickým hypotézám založeným na neustálé evoluci celého světa. Těmito teoriemi si pak rádi poslouží stoupenci komunismu, aby tak účinněji hájili a vynášeli svůj „dialektický materialismus“ a odstranili tak každý teologální výklad.

Existencialismus odmítá neměnné esence věcí

5. Výmysly tohoto evolucionismu se předhánějí spolu s idealismem, imanentismem a pragmatismem v odmítání všeho, co by mělo být absolutní, pevné, neměnné, razíce tak pod názvem „existencialismus“ cestu nové zbloudilé filosofii, která poté, co odmítla neměnné esence věcí, zabývá se pouze „existencí“ jednotlivin.

Falešný historicismus

6. K tomu přistupuje také jakýsi falešný „historicismus“, jenž ulpěl toliko na událostech lidského života a který podvrací veškeré základy a zákonitosti absolutní pravdy, a to jak na poli filosofie, tak křesťanských dogmat.

Odklon od pravdy je důsledek pohrdání magisteriem

7. Jistou útěchu Nám v takové spleti názorů však dávají pocítiti, kteří od zásad racionalismu, ač v něm byli dříve vychováni, touží dnes nezřídka po návratu ke zjevené božské pravdě, kterou poznávají a vyznávají v Božím slově, jako základu posvátné nauky uchovávané v Písmu svatém. Současně je však třeba vyjádřit i politování nad nemalým počtem těch, kteří z touhy co nejvíce přilnout k Božímu slovu umenšují tak úlohu lidského rozumu a čím více zdůrazňují autoritu zjevujícího Boha, tím ostřeji pohrdají Magisteriem, které Kristus Pán k tomu ustanovil, aby uchovávalo a vykládalo zjevenou božskou pravdu. To však nejenže zjevně odporuje Písmu svatému, ale i sama zkušenost s těmito věcmi odhaluje scestnost jejich postoje. Často pak sami, poté co se od pravé Církve vzdálili, otevřeně nařikají nad vzájemnými neshodami ve věroučných otázkách, čímž i proti své vůli ukazují nezbytnost živého Magisteria.

Povinnosti teologů a filosofů

8. A tak katoličtí teologové a filosofové, na jejichž bedra vážnou měrou dopadá úkol upevňovat a vštěpovat do lidských duší božskou i lidskou pravdu, nemohou tyto názory, více méně ze správné cesty zbloudilé, neznat ani přehlížet. Ba právě oni musejí tyto názory dobře prozkoumat, jednak proto, že nelze správně léčit nemoc, která nebyla správně rozpoznána, ale také proto, že i mezi těmito mylnými názory se někdy skrývá kousek pravdy, a to pak vede i k prohloubení a docenění filosofických i teologických pravd.

Podřízení se posvátnému Magisteriu

9. Kdyby se naši filosofové a teologové z oněch nauk takto prozíravě snažili získat jen tyto plody, nebylo by žádného důvodu k tomu, aby církevní Magisterium zasahovalo. Přestože je Nám však bezpečně známo, že většina katolických učitelů se těmito omylům vyhýbá, nechybějí dnes, tak jako v apoštolských dobách, takoví, kteří se shánějí po novotách víc, než je zdrávo, anebo i takoví, kteří ze strachu, aby nebyli

považováni za neznalé stavu současné vědy, vzpírají se vedení posvátného Magisteria, čímž se vystavují nebezpečí, že se pozvolna a nepozorovaně vzdálí od zjevené božské pravdy a také ostatní tak s sebou přivedou do omylu.

Reforma teologie

10. Krom tohoto se zde však objevuje i jiné a mnohem vážnější nebezpečí, které dokonce vytváří zdání ctnosti. Je totiž mnoho těch, kteří zarmoucení spory a zmateností lidského pokolení, vedeni nerozumnou péčí o duše a jistým nadšením, planou velikou touhou strhnout ohraď, které vymezují svědomité a čestné lidi. Stali se tak stoupenci jakéhosi „irenismu“, přehlížejíce otázky, jež je dělí nejen vzhledem k řídicímu se ateismu, který by tak společnými silami odvraceli, ale chtěli by takto usmířovat i protikladné naukové názory. A tak jako se dříve někteří ptali, zda odmítavý ráz církevní apologetiky není spíše překážkou než pomocí duším získávaným pro Krista, tak dnes nechybějí takoví, kteří se opovažují naprosto vážně navrhnout, aby se teologie a její metoda, jak ji máme ve školách, a to s církevním schválením, nikoli prohloubila, ale zcela zreformovala, aby se tak Kristovo království ve všech zemích a mezi lidmi všech kultur i jakéhokoli náboženského přesvědčení účinněji šířilo.

Problém „irenismus“

11. Kdyby těmto lidem nešlo o nic jiného, než o zavedení jistého nového stylu církevní disciplíny a metody, který by byl lépe přizpůsoben současným podmínkám a potřebám, nebylo by důvodů k obavám. Avšak nejeden z těchto nerozumných horlivců pro „irenismus“ považuje za překážky k obnovení bratrské jednoty i samotné zákony, ustanovení a principy zavedené samotným Kristem a od něho pocházející, anebo to, co slouží za hradby a opory neporušenosti víry. Je pravda, že kdyby byly strženy, všichni by se sice spojili, ale toliko ke všeobecné zkáze.

Pohoršení při šíření nových názorů

12. Tyto nové názory, ať už pocházejí ze zavrženíhodné touhy po novotách, anebo z důvodů chvályhodných, nejsou předkládány vždy stejným způsobem, s touž jasností a stejnými termíny, ani nevycházejí z jednomyslného postoje svých autorů. Někteří je dnes totiž přednášejí spíše v tichosti, s opatrností a s výhradami, zítra už je však jiní, opovážlivější, předkládají otevřeně, bez umírněnosti a nevyhnou se tak pohoršení mnohých, zvláště pak mladšího duchovenstva, a zlehčování církevní autority. Přestože si tito autoři v publikovaných knihách počínají obvykle opatrně, otevřeněji však již hovoří v pojednáních soukromě vydaných, na přednáškách a schůzích. Tyto názory se pak šíří jak mezi obojím (řeholním i světským) duchovenstvem, tak i v posvátných seminářích a řeholních institutech, ale i mezi laiky, zvláště pak mezi těmi, kteří usilují o výchovu mládeže.

Objasnění nauky a disidentských názorů

13. Pokud jde o teologii, někteří radí, aby se význam dogmat co nejvíce zeslabil a aby se samo dogma osvobodilo od vyjadřovacích forem, jež byly Církví již dávno přijaty, a od filosofických pojmů rozvinutých katolickými teology a abychom se při výkladu katolické nauky vrátili k mluvě Písma svatého a církevních Otců. Tito lidé doufají, že bude-li dogma, jak říkají, osvobozeno od prvků, které jsou Božímu zjevení cizí, podaří se je sladit s dogmatickými názory těch, kteří se od jednoty Církve oddělili, aby tak touto cestou pozvolna dosáhli přizpůsobení katolických dogmat zásadám jejich odpůrců.

Kategorie moderní filosofie a výklad dějin dogmatu

14. Dále by se pak prý pro katolickou nauku, upravenou podle oněch zásad, připravila otevřená cesta, odpovídající dnešním potřebám, k vyjádření dogmat filosofickými pojmy jak imanentismu, tak idealismu, existencialismu či jakýchkoliv jiných systémů. Ti opovážlivější proto také tvrdí, že by se to mohlo a mělo udělat, protože pravdy tajemství víry nikdy nemůžeme vystihnout zcela přiměřenými pojmy, ale pouze

„přibližnými“, jak říkají, a ty jsou prý stále proměnlivé, a třebaže pravdu trochu vystihují, zároveň ji i nutně deformují. A proto nepovažují za absurdní, ale za zcela nutné, aby teologie díky různým filosofiím, kterých v průběhu dějin užívala jako svých nástrojů, nahradila staré pojmy novými, aby se tak nejen novými způsoby, ale i trochu protichůdnými pojmy, jež by však, jak říkají, byly stejného významu, předávala lidstvu táž božská pravda. Dodávají též, že dějiny dogmatu spočívají na předkládání různých po sobě jdoucích forem, které obsahují zjevenou pravdu podle odlišných nauk a mínění, tak jak vznikaly během dějin.

Dogmatickému relativismu přeje znevažování tradiční terminologie

15. Z toho, co jsme řekli, je zřejmé, že toto úsilí nejenže vede k dogmatickému relativismu, ale už ho i skutečně obsahuje v jeho pohrdání obecně tradovanou naukou a jejími slovními výrazy, čemuž tak velice popřává. Jako nikdo nemůže nevidět, že tyto termíny, tak jak jsou užívány ve školách anebo samotným církevním Magisteriem, mohou být zdokonaleny a vytříbeny a ani sama Církev jich vždy stejně neužívala, tak je i jasné, že se Církev nemůže vázat na jakýkoli filosofický systém, existující jen krátkodobě. Avšak termíny zavedené společným souhlasem katolických teologů během dlouhých staletí k pochopení nějakého dogmatu jistě nemohou být postaveny na nějakém nestálém základu. Opírají se totiž o principy a pojmy vyvozené z pravého poznání stvořených věcí, při kterém jako hvězda osvěcovala lidskou mysl skrze Církev pravda Bohem zjevená. Není proto divu, že některé tyto pojmy byly od ekumenických koncilů nejen přijaty, ale ustanoveny tak, že není dovoleno se od nich odklonit.

Spekulativní teologie

16. A proto by bylo nanejvýš nerozumné a znamenalo by dělat z dogmat třtinu zmítanou větrem, kdybychom nedbali, odmítali anebo upírali hodnotu takovým pojmům, které z úsilí mnoha staletí, od mužů neobyčejného nadání a svatosti, pod dohledem posvátného

Magisteria, kde nechybělo ani světlo a vedení Ducha Svatého k přesnějšímu objasnění pravd víry, lidská mysl pojala, vyjádřila a vytříbila, a kdyby jejich místo měly nahradit neurčité pojmy a terminologické obraty jakési nestálé a vágní nové filosofie, která jako polní kvítí dnes vykvete a zítra už není. Pohrdání termíny a pojmy, které obvykle užívali scholastičtí teologové, vede samo sebou ke sterilní podobě teologie, kterou nazývají „spekulativní“ a jež prý postrádá opravdové jistoty, protože se opírá o argumenty teologické.

Povinnosti věřících vzhledem k omylům blížícím se herezi

17. A tak musíme s bolestí konstatovat, že ti, kdo se tak shánějí po novotách, snadno přecházejí od pohrdání a přehlížení scholastické teologie k pohrdání a přehlížení církevního Magisteria, které onu teologii svou autoritou tak usilovně schvaluje. Titíž lidé pak ukazují Magisterium jako brzdu pokroku a překážku vědeckého bádání a někteří nekatolíci je také již vsutku považují za jakési nepatřičné otěže, kterými jsou vzdělanější teologové zadržováni od obnovy svého oboru. A třebaže toto posvátné Magisterium musí být ve věcech mravů a víry každému teologovi bezprostřední i všeobecnou normou pravdy, protože mu Kristus Pán svěřil celý poklad víry – Písmo svaté a božskou Tradici – aby ho věrně střežilo, bránilo a interpretovalo, někteří to ignorují, jako by tu nebyla povinnost zavazující všechny věřící jak varovat se omylů, které více méně vedou k herezi, tak i „zachovávat výnosy a rozhodnutí, kterými jsou tyto nesprávné názory Svatým stolicem odsouzeny a zakázány“².

Přehlížení papežských encyklik

18. Někteří si zvykli zcela vědomě nedbat na to, co římstí velekněží vyložili ve svých encyklikách o povaze a ustanovení Církve. Dělají to

² CIC (1917), kán. 1324; srov. Vatikánský koncil, dogmatická konstituce *O katolické víře*, kap. 4, *O vztahu víry a rozumu*, a následující kánony: DS 3016–3020, 3041–3043.

proto, aby tak prosadili různé vágní pojmy, o kterých tvrdí, že pocházejí od starých, zvláště řeckých církevních Otců. Říkají též, že papežové nechtějí rozsuzovat diskutované teologické spory, a tak je třeba se vrátit ke starobylým pramenům a v perspektivě těchto spisů pak vykládat i pozdější výnosy a rozhodnutí Magisteria.

Otázky postavené již mimo diskusi

19. To, co říkají, zní sice výmluvně, ale nechybí tam lež. Pravda je taková, že papežové obecně dávali teologům svobodu v těch míněních, která byla v různém smyslu diskutována mezi význačnými učiteli; historie nás však učí, že ve věcech, které byly dříve předmětem diskusí, v pozdějších dobách se už žádná diskuse netrpěla.

Rozhodnutí papežů nejsou předmětem diskuse

20. Bylo by také omylem si myslet, že to, co bylo předloženo v encyklikách, nevyžaduje samo sebou souhlas, nebylo-li to proneseno z pozice nejvyšší autority papežského Magisteria. Také o nauce řádného Magisteria platí: „Kdo vás slyší, mne slyší“ (Lk 10, 16); a tak velmi často to, co je předloženo a doplněno encyklikami, náleží i z jiných důvodů již ke katolické nauce. Jestliže tedy nejvyšší velekněží učiní svými výnosy rozhodnutí ve věci dosud sporné, všem je zřejmé, že podle úmyslu a vůle oněch papežů o této otázce už nelze mezi teology volně diskutovat.

Teologie není převážně historickou vědou

21. Zůstává však pravdou, že se teologové musejí stále vracet k pramenům Božího zjevení, totiž k Písmu svatému a k božské Tradici, aby v nich ukazovali „jak explicitní, tak implicitní důvody“, z nichž vychází nauka živého Magisteria. Kromě toho oba prameny Božího zjevení obsahují takové poklady pravdy, že je ve skutečnosti nikdy nebude možné zcela vyčerpat. A tak studium posvátných pramenů prožívá prostřednictvím teologie neustálé jaro; naproti tomu spekulace, která v bádání nad posvátným pokladem za vyšším cílem nejde, stává se sterilní, jak

jsme se o tom přesvědčili i zkušenostně. Stejně tak ale nelze tzv. pozitivní teologii klást naroveň toliko s historickými vědami. Bůh dal své Církvi zároveň s oněmi posvátnými prameny i živé Magisterium, aby objasňovalo a vysvětlilo to, co je v pokladu víry nejednou temné, anebo obsažené implicitně. Autentickou interpretaci onoho pokladu víry však božský Spasitel nesvěřil jednotlivým věřícím, ba ani samotným teologům, ale toliko církevnímu Magisteriu. Vykonává-li tedy Církev svůj úkol způsobem řádným i mimořádným, jak tomu bylo v dějinách častokrát, je zcela zřejmé, že metoda, která chce jasné věci objasňovat nejasnými, je zcela scestná, a že je třeba postupovat opačně. A proto Náš nezapomenutelný předchůdce Pius IX. učil, že je nejvznešenějším úkolem teologie ukazovat, jak je nauka, kterou Církev definovala, v oněch pramenech obsažena, a nejinak než pro vážnost věci dodal, že se to musí dít „ve stejném smyslu, v jakém to Církev definovala“.³

Církev je strážkyní i interpretkou všech zjevených pravd

22. Abychom se však vrátili k oněm novým názorům, o kterých jsme se prve zmínili: někteří předkládají a jakoby po kapkách rozšiřují názory vedoucí ke ztrátě božské autority Písma svatého. Překrucují tak opovážlivě smysl prohlášení Vatikánského koncilu o Bohu jakožto původci Písma svatého a oživují tak již mnohokrát odsouzené názory, podle kterých je prý Písmo svaté uchráněno jen těch omylů, které by se týkaly nauky o Bohu anebo věcí mravních či náboženských. Ba dokonce hovoří nesprávně i o lidském smyslu Písma svatého, pod nímž se skrývá smysl božský, který prý jako jediný teprve považují za neomylný. Při interpretaci Písma svatého nechtějí brát v úvahu ani analogii víry, ani Tradici Církve, takže nauku svatých Otců a posvátného magisteria poměrují Písmem svatým interpretovaným exegety převážně lidským rozumem, spíš než interpretací Písma v duchu Církve, kterou Kristus Pán ustanovil za strážkyni a interpretku veškerého pokladu zjevené božské pravdy.

³ PIUS IX. *Inter gravissimas* (28. října 1870): Pii IX Acta, I, vol. 5, 260.

Nová symbolická a duchovní exegeze a Starý zákon

23. Avšak kromě literárního smyslu Písma svatého a jeho výkladu, provedeného tolikrát a tolika exegety pod dohledem Církve, je prý třeba, podle jejich smyšlených zásad, ustoupit exegezi nové, kterou nazývají symbolickou a duchovní, kterou prý – jako jedinou – lze všem otevřít přístup k posvátným knihám Starého zákona, jež jsou dnes v Církvi ukryté jako uzavřený pramen. Proto tvrdí, že takto pominou i všechny obtíže, s nimiž se dosud potýkali ti, již se drželi pouze literárního smyslu.

Zásady Lva XIII. a Benedikta XV.

24. A tak musí být každému zřejmé, jak se toto všechno rozchází s principy a hermeneutickými zásadami správně obsaženými jak v encyklikách Našich předchůdců, blahé paměti Lva XIII. *Providentissimus* a Benedikta XV. *Spiritus Paraclitus*, tak i s Naší encyklikou *Divine afflante Spiritu*.

Nové omyly odporují vatikánskému koncilu

25. Není divu, že novoty tohoto druhu už přinesly své jedovaté plody ve všech teologických oborech, kterých jen se dotkly. Je zpochybňován lidský rozum, jako by bez Božího zjevení a bez pomoci Boží milosti nebyl schopen dokázat ze stvořených věcí existenci osobního Boha; je popíráno, že svět měl počátek, a hájena nutnost stvoření, vycházející prý z nutné blahosklonnosti lásky Boží, a popírá se, že Bůh předvídá svobodné lidské skutky, jako by to prý odporovalo prohlášením Vatikánského koncilu.⁴

⁴ Srov. Vatikánský koncil, dogmatická konstituce *O katolické víře*, kap. 1, *O Bohu jako Stvořiteli všech věcí*: DS 3001–3003, 3021–3025.

Nauka o transsubstanciaci

26. Někteří se též ptají, zda jsou andělé duchovými bytostmi a zda se hmota podstatně liší od ducha. Jiní pak překrucují skutečnou nezaslouženost nadpřirozeného řádu, když tvrdí, že Bůh nemůže stvořit tvory obdařené rozumem, aniž by je určil k oblažujícímu patření. A jako by to nestačilo: odhodili definice Tridentského koncilu o dědičném hříchu a překrucují jak obecné pojetí hříchu – nakolik je hřích urážkou Boha, tak i pojem dostiučinění, které za nás Kristus přinesl. Nechybějí ani takoví, kteří se snaží nauku o transsubstanciaci, založenou na starobylém filosofickém pojmu substance, tak opravit, že by se Kristova reálná přítomnost v nejsvětější Eucharistii zredukovala na jakýsi symbolismus, takže by konsekrované způsoby nebyly víc než účinná znamení Kristovy duchovní přítomnosti a jeho spojení s věřícími údy v mystickém Těle.

Mystické Tělo Kristovo je totožné s katolickou Církví

27. Někteří se též domnívají, že je nezavazuje nauka, kterou jsme před několika málo lety vyložili v Naší encyklice a jež je rovněž založená na pramenech Zjevení, která totiž říká, že mystické Tělo Kristovo a římskokatolická Církev jsou spolu totožné.⁵ Jiní pak zas redukují nezbytnou příslušnost k pravé Církvi jako podmínku věčné spásy na prázdnou formuli. Další zase považují rozumovou hodnotu věrohodnosti křesťanské víry za nepatřičnou.

Nerozumné snahy a falešná věda

28. A tak jsme vzhledem k těmto a k mnoha dalším podobným omylům, o nichž bylo zjištěno, že se už pozvolna rozšířily mezi mnoha Našimi syny zbloudilými nerozumnou péčí o duše anebo falešnou vědou, s lítostí v duši vybízení opakovat tak známé pravdy a se starostlivostí ukazovat na omyly a jejich nebezpečí.

⁵ Srov. encyklika *Mystici Corporis Christi* (29. června 1943): AAS 35 (1943), 193nn.

Metafyzické principy dostačujícího důvodu, kauzality a finality

29. Je známo, jak si Církev cení lidského rozumu, jemuž přísluší s jistotou dokázat existenci osobního Boha a stejně tak i nevyvratitelně prokázat z Božích znamení základy křesťanské víry. Stejně tak je lidský rozum schopen správně vyjádřit i zákon, který Stvořitel vložil do lidských duší, ba i dojít k velmi užitečnému pochopení některých tajemství.⁶ Lidský rozum je tehdy schopen tomuto úkolu správně a zcela dostat, byl-li řádným způsobem vzděláván a uveden do zdravé filosofie, která je už tak dlouho předávána od nejstarších křesťanských dob jako dědictví a jež takto požívá i autority vyššího řádu, protože i samo církevní Magisterium si přibralo jako kritérium k vlastnímu Božímu zjevení její principy a mnohá tvrzení, jenž postupně vzešly a byly definovány muži vynikajícího nadání. Tato filosofie totiž, jak ji Církev poznala a přijala, zastává jak opravdovou a zřejmou hodnotu lidského poznání, tak pevné metafyzické principy, jako je princip dostačujícího důvodu, kauzality a finality, tak i trvalé a neměnné pojetí pravdy.

Křesťan nesmí lehkovážně přijímat hned všechny novoty

30. Tato filosofie správně vysvětluje řadu věcí, které se však netýkají ani víry nebo mravů, a proto Církev ponechává tyto otázky k volné diskusi mezi odborníky. Avšak řadě dalších témat, zvláště mnohým principům a tvrzením, které jsme výše připomněli, se už takové volnosti nedostává. A přesto i v tak zásadních otázkách může tato filosofie dojít lepšího vyjádření, bohatšími slovními prostředky, přiléhavějšími slovními obraty, některé méně vhodné školní příklady mohou být opuštěny a řada správných prvků plynoucích z pokroku lidského úsilí ji může rozumně obohatit. Nikdy však nebude dovoleno ji podvracet, kazit falešnými zásadami anebo ji jen ctít jako veliký, leč zastaralý monument. Pravda a všechna pravdivá filosofická tvrzení se totiž nemohou ze dne na den

⁶ Srov. Vatikánský koncil, dogmatická konstituce *O katolické víře*, kap. 4, O vztahu víry a rozumu: DS 3016.

měnit, zvláště pak pokud se jedná o principy lidského rozumu, jež jsou samy sebou zřejmé, anebo o taková tvrzení, která nacházejí svou oporu jak ve staleté moudrosti, tak v Božím Zjevení. Cokoliv totiž jednou lidský rozum při upřímném hledání pozná jako pravdivé, nemůže být později vyvráceno. Jestliže totiž Bůh jako nejvyšší Pravda stvořil a vede lidský rozum, nemůže to, co bylo dnes poznáno jako pravdivé, být zítra v rozporu s novým poznáním, nýbrž odstraňuje omyly, které se zde snad vloudily, a spojuje pravdu s pravdou v jeden řád a soulad, na jakém je založena sama přirozenost věcí, z nichž ono pravdivé poznání pramení. A proto se křesťanský filosof i teolog nesmí ukvapeně a lehkomyslně přiklánět ke všem novotám, jak se v současné době objevují, ale musí vše s nejvyšší příčinností posoudit a spravedlivě zvážit, aby neopustil nebo nepřekroutil, co již pravdivého poznal, čímž by vzniklo velké nebezpečí a škoda pro samotnou víru.

Jedinečná hodnota tomistické filosofie

31. Uvážíme-li dobře, co zde bylo řečeno, snadno pak pochopíme, proč Církev vyžaduje, aby budoucí kněží byli ve filosofických oborech vedeni „podle zásad, nauky a principů Andělského učitele“⁷; staletá zkušenost dobře rozpoznala jedinečnou výjimečnost i přednosti Tomášovy metody a jeho zásad jak při vzdělávání začátečníků, tak při zkoumání skrytých pravd. Jeho učení totiž jakoby souzní v souladu s Božím Zjevením a mimořádným způsobem se osvědčilo jak pro uspořádání základů víry, tak při prospěšném a bezpečném využití výsledků zdravého pokroku.⁸

Omyl imanentismu, idealismu, existencialismu a materialismu

32. Proto je třeba vyjádřit velikou lítost nad tím, že mnozí dnes pohrdají filosofií, kterou Církev přijala a schválila. Bláhově pokládají její vyjadřování za zastaralé a její metodu, vzhledem k myšlenkovému

⁷ CIC (1917), kán. 1366,2.

⁸ AAS 38 (1946), 387.

postupu, za racionalistickou. Tvrdí, že naše filosofie trvá neprávem na možnosti absolutně platné metafyziky, a naproti tomu tvrdí, že zvláště transcendentálie nelze vyjádřit lépe, než pomocí vzájemně si odporujících nauk, jež se ale prý vzájemně doplňují, přestože si mezi sebou jistým způsobem odporují. Takže filosofii, která jasně formuluje a odpovídá na jednotlivé otázky a je vybavena přesně definovanými pojmy i distinkcemi a tak je podávána na našich školách, pokládají vhodnou k přípravě na scholastickou teologii, převážně odpovídající středověkému myšlení, která však neposkytuje takový filosofický vhled, jenž by odpovídal naší současné kultuře a jejím požadavkům. Namítají, že tato „věčná filosofie“ (*philosophia perennis*) není než filosofií neměnných substancí, kdežto současné myšlení si nutně všímá existence individuí a stále se měnícího života. A tak touto filosofií pohrdají, zatím co zase jiné, jak starobylé, tak novodobé, východní či západní vychvalují, jako by se člověku mohla zalíbit jakákoli filosofie či názor, jenž by bylo možné po určitých úpravách nebo dodatkách – pokud by to bylo třeba – uvést v soulad s katolickou naukou. Proto žádný katolík nemůže pochybovat, že jde o naprostý omyl, zvláště pokud jde o takové výmysly, jako jsou imanentismus, idealismus, materialismus, a to jak historický, tak dialektický, anebo též existencialismus inklinující k ateismu, či jen popírající metafyzickou hodnotu rozumového úsudku.

Poznání se podle tomistické filosofie týká jak
intelektu, tak vůle a citů

33. Bývá vytýkáno, že prý filosofie, tak jak se přednáší na našich školách, zachycuje poznávací proces pouze vzhledem k rozumu a zanedbává v lidské duši působnost vůle a citu. To však není pravda. Křesťanská filosofie nikdy nepopírala potřebnost a vliv všech dobrých schopností lidské duše k plnému poznání a osvojení si náboženských a mravních skutečností; ba dokonce vždy učila, že nedostatky v těchto schopnostech mohou způsobit, že žádostivost a zlá vůle tak zaslepí rozum, že ztratí správný úsudek. I sám *Doctor Communis* připisuje rozumu pochopení vyšších mravních dober přirozeného i nadpřirozeného řádu, ke kterému může dospět podle toho, nakolik v duši zakouší

jakousi citovou bytostnou spřízněnost (*connaturalitas*) jak s oněmi dobry přirozenými, tak s dary poskytovanými milostí.⁹ Z toho je vidět, že i toto poznání, třebaže ne tak zřejmé, může prospět požadavkům rozumu. Avšak něco jiného je pomoci citovými dispozicemi rozumové poznávací schopnosti k jistějšímu a pevnějšímu poznání potřebnému k následování mravních zásad, a to, co tvrdí tito novátoři. Přisuzují totiž schopnostem touhy a citu jakousi intuitivní sílu, podle níž se člověk, který nemůže rozumovým úsudkem dospět s jistotou k tomu, co je pravdivé a hodné následování, přikloní vůlí, která se rozhodne svobodnou volbou mezi protichůdnými názory, čímž se nesprávně směšují úkony poznání a vůle.

Nebezpečí pro teodiceu a etiku

34. Není divu, že jsou tyto nové názory nebezpečné pro dvě filosofické disciplíny, které svou přirozeností tak těsně souvisejí s naukou víry, totiž pro teodiceu a etiku. Domnívají se totiž, že jejich úkolem není dokazovat něco jistého o Bohu nebo o nějakém transcendentním jsoucnu, nýbrž spíše ukazovat, že učení víry o osobním Bohu a o jeho příkázáních dokonale odpovídá životním potřebám, aby to tak také všichni mohli přijmout, čímž by se vyvarovali zoufalství a došli věčné spásy. To všechno však otevřeně odporuje dokumentům Našich předchůdců, jak Lva XIII. a Pia X., tak je to i neslučitelné s dekrety Vatikánského koncilu. Vůbec by nebylo potřeba těchto omylů litovat, kdyby všichni i ve filosofických otázkách hleděli se stejným respektem k církevnímu Magisteriu, kterému z Božího rozhodnutí přísluší nejen střežit a interpretovat poklad pravdy Božího zjevení, ale i dohlížet nad filosofickými obory, aby jejich nesprávné názory nezpůsobily škodu katolickým dogmatům.

Církev a exaktní vědy

35. Zbývá ještě, abychom něco řekli o problémech týkajících se sice oborů, jež se obvykle nazývají exaktní, ale víceméně se dotýkají i pravd

⁹ SV. TOMÁŠ AKVINSKÝ *Summa Theologiae*, II-II, 1,4, ad 3; 45,2.

víry. Ozývá se totiž nemálo naléhavých hlasů, aby katolické náboženství mnohé poznatky z těchto oborů převzalo. To je jistě chvályhodné, pokud jde skutečně o prokázaná fakta. Kde se však jedná spíše o hypotézy, je třeba přijímat je s opatrností, třebaže se lidská věda určitým způsobem dotýká nauky obsažené v Písmu svatém a v Tradici. Pokud však takovéto teorie přímo či nepřímo odporují nauce Bohem zjevené, nelze je uvedeným způsobem v žádném případě přijímat.

Rozvaha při úvahách o evoluční teorii s ohledem na původ lidského těla

36. Proto církevní Magisterium, vzhledem současnému stavu lidského bádání i posvátné teologie, nezakazuje, aby byla evoluční teorie, pokud jde o bádání o původu lidského těla, zda totiž povstalo z již existující a živé látky, zkoumána a diskutována s odborníky z řad obou táborů. Katolická víra však přikazuje tvrdit, že lidské duše jsou bezprostředně stvořeny Bohem. Názory obou stran, jak pro, tak proti, je třeba promýšlet a posuzovat velice uvážlivě a rozvážně, pokud všichni budou ochotni uposlechnout rozhodnutí Církve, které Kristus uložil autenticky interpretovat Písmo svaté a chránit dogmata víry.¹⁰ Někteří však tuto diskusní svobodu opovážlivě překračují a vystupují, jako by byl původ lidského těla z již existující a oživené látky oněmi indiciemi objeven a úsudkem z těchto předpokladů vyvozen a s naprostou jistotou dokázán. Toho však, co říkají prameny Božího zjevení, si ale nevšímají, přestože právě tato otázka zde vyžaduje nejvyšší uvážlivost a rozvahu.

Učení o polygenismu je nepřijatelné

37. Pokud jde o jiný názor, s uvedeným tématem úzce související, totiž o tzv. polygenismus, zde už synové Církve takovou volnost nemají. Pro věřícího křesťana není možné přijmout názor těch, kteří tvrdí, že po Adamovi žili na zemi skuteční lidé, kteří od něho, jako praotce

¹⁰ Srov. Alokuce papeže Pia XII. k členům Papežské akademie věd ze dne 30. listopadu 1941: AAS 33 (1941), 506.

všech lidí, svůj přirozený rodový původ neodvozovali, anebo podle kterých Adam označoval jakousi skupinu praotců, když naprosto není jasné, jak by bylo možné tyto názory uvést v soulad s tím, co říkají prameny Zjevení a rozhodnutí církevního Magisteria o dědičném hříchu, který pochází z hříchu spáchaného skutečným a jediným Adamem, jenž pak plozením přechází na všechny jako hřích vlastní každému jednotlivě.¹¹

Dějinná interpretace prvních kapitol knihy Genesis

38. Avšak právě tak jako v biologii a antropologii, tak i v historických vědách se najdou takoví, kteří opovážlivě překračují meze a varování stanovené Církví. Především je třeba vyslovit politování nad jakýmsi velice volným způsobem, jímž se interpretují historické knihy Starého zákona, jehož stoupenci se neprávem odvolávají na dopis, jenž byl nedávno zaslán Papežskou biblickou komisí pařížskému arcibiskupovi.¹² Tento dopis otevřeně připomíná, že prvních jedenáct kapitol knihy Genesis, třebaže neodpovídají striktně dějepisckému charakteru, jak ho známe od slavných spisovatelů řeckých a latinských, anebo i od našich současných odborníků, přesto mají v pravém smyslu historickou povahu, což mají exegeti velmi dobře zkoumat a upřesnit. Tyto kapitoly, prostá i obrazná vyprávění, jsou přizpůsobeny lidem s nepříliš vyspělou kulturou, ale také obsahují hlavní pravdy potřebné k dosažení věčné spásy, i lidový popis původu člověka a vyvoleného lidu. Jestliže staří svatopisci něco čerpali z lidových vyprávění, což můžeme připustit, nikdy se nesmí zapomínat, že to dělali prodchnuti přispěním Boží inspirace, takže při výběru a hodnocení oněch svědectví byli uchráněni od každého omylu.

¹¹ Srov. Řím 5,12-19; Tridentský koncil, 5. zasedání, kánony 1-4: DS 1511-1514.

¹² AAS 40 (1948), 45-48. DS 3862-3864.

Svatopisci předčí profánní antické spisovatele

39. To však, co bylo do Písma svatého převzato z lidových vyprávění, nelze nikterak srovnávat s mytologiemi, ani s jinými literárními druhy jim podobnými, které vycházejí spíše z bohaté fantazie než z úsilí o pravdu a věcnost, která je také v posvátných knihách Starého zákona zřejmá, čímž naši svatopisci jasně předčí profánní starověké spisovatele.

Nové názory mohou neopatrné lidi lákat

40. Víme, že většině učitelů, kteří obohacují svým úsilím fakulty, posvátné semináře a řeholní koleje, jsou cizí ony omyly, které se dnes jak vlivem novotářů, tak úsilím o nesprávnou formu apoštolátu otevřeně i skrytě rozšířily. Stejně tak je Nám i známo, že tyto nové názory mohou neopatrné lidi lákat; a proto tomu chceme zabránit už v počátcích, abychom pak nesháněli léky na chorobu již zanedbanou.

Uvedené názory nesmějí být přednášeny na školách

41. Proto poté, co jsme celou věc před Bohem náležitě promysleli a uvážili, pamětlivi Našeho posvátného úřadu, přikazujeme a s nejvyšší vážností klademe na vědomí všem biskupům a představeným řeholních společností, aby vynaložili maximální úsilí k tomu, aby se tyto názory žádným způsobem nepřednášely ve školách, při společných setkáních anebo ve spisech a aby se jak mezi duchovenstvem, tak mezi věřícími žádným způsobem nešířily.

Úcta a poslušnost k církevnímu Magisteriu

42. Vyučující na církevních institutech ať jsou si ve svědomí dobře vědomi toho, že nemohou zastávat sobě svěřené učitelské poslání, pokud zbožně nepřijmou naukové zásady, které zde předkládáme, a nebudou-li je přesně zachovávat při výuce studentů. Povinnou úctu a poslušnost, kterou je třeba, aby ve své neúnavné práci prokazovali církevnímu Magisteriu, ať vstěpují také do myslí i srdcí svých studentů.

Falešný irenismus je špatným
prostředkem k získání odpůrců

43. Ať se všichni vyučující snaží vší silou a s veškerým úsilím o pokrok oborů, které přednášejí, ale ať se varují překračovat limity, které jsme stanovili na ochranu víry a katolické nauky. Nové problémy, které s sebou současná kultura a progresivní doba přinášejí, ať podrobí nejpečlivějšímu bádání, ale rozumně a obezřetně. Ať se taktéž nesnaží, jako stoupenci falešného irenismu, přivést snadno zpět do lůna Církve její odpůrce a zbloudilce jinak, než že budou všem jasně předkládat celistvou pravdu tak, jak je v Církvi uchovávána, a to aniž by ji jakkoli porušili nebo zlehčovali.

A tak opření o naději, kterou v Nás vzbuzuje vaše pastorační dovednost, udělujeme co nejsrdečněji, jako záruku nebeských darů a jako projev Naší otcovské lásky, jednotlivě vám všem, ctihodní bratři, jak duchovenstvu, tak vašim věřícím apoštolské požehnání.

Dáno v Římě u Sv. Petra 12. srpna roku 1950, ve dvanáctém roce Našeho pontifikátu.

Pius XII., papež

Humani generis

Encyklika papeže Pia XII.

o některých falešných názorech,
které podkopávají základy katolické nauky

z 12. srpna 1950

Z latinského originálu přeložil

Mgr. Efrém Jindráček OP

Sazba David Ziffer

Vydala Matice cyrilometodějská s. r. o.
jako svou 544. publikaci

Olomouc 2004

Doporučená cena 29 Kč

ISBN 80-7266-174-4

Encyklika *Humani generis* papeže Pia XII. (1939–1958) představuje na poli fundamentální teologie jeden ze zásadních mezníků moderní epochy. Není snadné jednoznačně definovat její téma: dotýká se otázek metafyzických, epistemologických, dogmatických, biblických a ekleziologických ve velmi širokém kontextu a tematických konotacích. Jako každý dokument Magisteria má i ona své historické pozadí a důvody svého vzniku, jakými byly ve své době tzv. „nouvelle theologie“, dogmatický relativismus, evoluční teorie, existenciální filosofické proudy. Nicméně ne každý dokument si uchovává takovou aktuálnost jako ona. S jejími citacemi a s odkazy na ni se setkáváme jak v dokumentech Druhého vatikánského koncilu (*Optatam totius*, *Gravissimus educationis*, *Dei Verbum*), tak v učení papeže Pavla VI. (*Mysterium fidei*, *Lumen Ecclesiae*), tak v Katechismu katolické církve. Současný papež Jan Pavel II. ji připomíná nejen v encyklice *Veritatis splendor*, ale zvláště v encyklice *Fides et ratio* se k ní vrací s neobvyklou vážností (kap. 49, 54–55, 96). Bohužel od jejího vydání 12. srpna 1950 až dosud jsme její český překlad, kromě samizdatového strojopisu, stále postrádali. Doufáme, že toto vydání doplní jistou mezeru předchozích dokumentů církevního Magisteria v české bibliografii.

Efrém Jindráček OP